

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

มนุษย์ทุกเพศทุกเผ่าพันธุ์ในโลก เมื่อเกิดมาแล้วย่อมล้วนประสงค์การมีชีวิตที่เป็นสุข แต่การมีชีวิตที่เป็นสุขนั้นควรจะต้องประกอบด้วยปัจจัยใดบ้าง หลายคนนึกถึงสิ่งหรือเหตุการณ์แวดล้อมใกล้ตัว และมีไม่น้อยที่นึกถึงสิ่งที่ไกลออกไปกว่านั้น หลายคนยังนึกไม่ถึงว่าแต่ละส่วนแต่ละสิ่งมีความสัมพันธ์กันอย่างยากที่แยก คือ คิดแยกส่วนมากกว่ารวมส่วน เพราะประสบการณ์ในชีวิตของแต่ละคนมักคุ้นเคยกับเหตุการณ์ที่ละอย่าง เมื่อคิดให้ลึกซึ้งแล้วก็จะเข้าใจได้ไม่ยากว่า ทุกสิ่งทุกอย่างในชีวิตในโลกล้วนสัมพันธ์กันเป็น วัฏจักร และหมุนเวียนกันไปเช่นนั้นตลอดกาล แม้ชีวิตจะดับสิ้นไปแล้ว ธรรมชาติก็ยังคงหมุนเวียนอยู่เช่นนั้นและเป็นเช่นนั้นเสมอ ชีวิตที่เป็นสุขควรประกอบด้วยปัจจัยใดบ้าง คำตอบน่าจะมีหลากหลายและแน่นอนที่จะต้องผสมผสานกลมกลืนกันไป เช่น การมีสุขภาพจิตดี แจ่มใส เบิกบาน ระวังความอยาก ควบคุมอารมณ์ต่างๆ ได้ ไม่มีทุกข์หรือมี แต่ก็ไม่มากจนเกินแก้ไข มีเพื่อนฝูง ปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมทั้งผู้คนและธรรมชาติได้ตามสมควร มีรายได้ที่เลี้ยงตัวเองและครอบครัวได้พอเพียงอย่างยั่งยืน ครอบครัวอบอุ่น ชุมชนเป็นสุข มีที่อยู่อาศัย มีที่ทำกิน มีอาชีพและรายได้ตามสมควร มีความเสมอภาค ได้รับโอกาสเท่าเทียมกัน มีเสรีภาพ มีการศึกษา มีสภาพแวดล้อมที่ดี มีคุณธรรมและจริยธรรม อยู่ร่วมกับธรรมชาติได้อย่างเป็นสุข “ถ้าหากว่าประชาชนในประเทศใดมีความสุข มีความอยู่เย็นเป็นสุข คือ มีความเป็นอยู่ที่สบาย ก็หมายความว่าประเทศนั้นมีความมั่นคง ภูมิภาคไหนมีประเทศที่มีความมั่นคงคืออย่างนี้ เป็นภูมิภาคที่มีกำลังแข็งแรง” พระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่พระราชทานเมื่อวันที่ 9 เมษายน พ.ศ. 2537 ที่อัญเชิญมานี้ อธิบายถึงคุณค่าของการมีความสุขได้ชัดเจน องค์ประกอบของคุณภาพชีวิต (quality of life) จึงอาจกล่าวให้เข้าใจได้ง่ายว่า คุณภาพชีวิต คือ การมีชีวิตที่มีความสุขนั่นเอง โครงการตามแนวพระราชดำริถึง 2,000 กว่าโครงการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระมหากรุณาธิคุณพระราชทาน จึงเป็นโครงการเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของปวงชนชาวไทยทั่วราชอาณาจักรทั้งในเมืองและ

ในชนบท ดังกระแสพระราชดำรัส เมื่อวันที่ 22 มีนาคม พ.ศ. 2537 ว่า “ที่ทำโครงการพระราชดำรินี้ ทำตามมีตามเกิด ไม่ใช่ไม่มีแผน แผนมีแต่ทำไมปฏิบัติ ปฏิบัติทั้งหมดไม่ได้ ถ้าปฏิบัติทั้งหมด จะต้องสร้างเมืองใหม่ แล้วสร้างเมืองใหม่ก็เกิดปัญหาในทุกทาง ทั้งทางนิศาสตร์ ทางการค้า และทางวิศวกรรมมีความคิด มีโครงการที่จะสร้างเมืองใหม่ แต่ไม่ใช่อย่างที่เขาคิดจะทำกัน สร้างเมืองเพื่อที่จะเกิดปัญหา แต่ที่เราคิดเป็นการสร้างเมือง เพื่อที่จะเป็นตัวอย่าง” โครงการตามแนวพระราชดำริช่วยเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของประชาชนไทย ได้อย่างมหาศาล โดยเฉพาะอย่างยิ่งในชนบทที่เป็นประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ คือ การเกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ โดยทรงมีจุดประสงค์ให้ประชาชนมีโอกาสทำเกษตรกรรมให้พอกิน เป็นเศรษฐกิจพอเพียง ดังพระราชดำรัสพระราชทานแก่คณะบุคคลต่างๆ ที่เข้าเฝ้าฯ ถวายชัยมงคล เนื่องในวโรกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน เมื่อ วันจันทร์ที่ 4 ธันวาคม 2538 ตอนหนึ่งว่า “ทฤษฎีใหม่นี้ มีไว้สำหรับป้องกันความขาดแคลน ในยามปกติก็จะทำให้ร่ำรวยมากขึ้น ในยามที่มีอุทกภัยก็สามารถที่จะฟื้นตัวได้เร็ว โดยไม่ต้องให้ทางราชการไปช่วยมากเกินไป ทำให้ประชาชนมีโอกาสพึ่งตนเองได้อย่างดี ฉะนั้นจึงได้สนับสนุนให้มีการปฏิบัติตามทฤษฎีใหม่ ทฤษฎีใหม่ขั้นที่สองคือ ให้เกษตรกรรวมพลังกันในรูปกลุ่มหรือสหกรณ์ร่วมแรงในการผลิต (พันธุ์พืช เตรียมดิน ชลประทาน) การตลาด (ลานตากข้าว ยุ้ง เครื่องสีข้าว การจำหน่ายผลผลิต) การเป็นอยู่ (กะปิ น้ำปลา อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ฯลฯ) สวัสดิการ (สาธารณสุข เงินกู้) การศึกษา (โรงเรียนทุนการศึกษา) สังคมและศาสนา ดังนั้นการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตจึงต้องประกอบด้วยทฤษฎีและการปฏิบัติที่สอดคล้องกันในหลายสาขาวิชา ในส่วนของตำรานี้ มุ่งเน้นการผสมผสานกันระหว่างศาสตร์ทางสุขศึกษา พลศึกษา วิทยาศาสตร์การกีฬา และนันทนาการ ซึ่งมีส่วนช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตของมนุษย์เป็นอย่างมาก เพราะนับเป็นศาสตร์ที่ส่งเสริมให้มนุษย์มีพื้นฐานคุณภาพชีวิตที่ดี นั่นคือ ความแข็งแรงทั้งสุขภาพกายและจิตอันย่อมส่งผลดีต่อความมั่นคงของประเทศชาติต่อไป” (สกุลไทย, 2542, หน้า 2)

ภายใต้บริบทการเปลี่ยนแปลงในกระแสโลกาภิวัตน์ที่ปรับเปลี่ยนอย่างรวดเร็ว และสลับซับซ้อนมากยิ่งขึ้น รัฐบาลจึงจำเป็นต้องกำหนดยุทธศาสตร์แผนการพัฒนาประเทศที่เหมาะสม โดยการเสริมสร้างความแข็งแกร่งของโครงสร้างระบบต่างๆ ภายในประเทศให้มีศักยภาพ แข่งขันได้ในกระแสโลกาภิวัตน์ และสร้างองค์ความรู้ให้เป็นภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ได้อย่างรู้เท่าทันควบคู่ไปกับการกระจายการพัฒนาที่เป็นธรรม และเสริมสร้างความเท่าเทียมกันของกลุ่มคนในสังคม และความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่น พร้อมทั้งฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและคุณภาพของสิ่งแวดล้อม ให้คงความ

สมบูรณ์ เป็นรากฐานการพัฒนาที่มั่นคง ในการดำรงวิถีชีวิตของชุมชนและสังคมไทย ตลอดจนการเสริมสร้างหลักธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการประเทศทุกระดับ อันจะนำไปสู่การพัฒนาประเทศที่มั่นคง และยั่งยืน สามารถดำรงอยู่ในประชาคม ประชาคมโลก ได้อย่างมีเกียรติภูมิ และมีศักดิ์ศรีตามแนวทางยุทธศาสตร์การพัฒนาที่สำคัญในแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) ซึ่งประเทศไทยก็ยังคงต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในหลายบริบท ทั้งที่เป็นโอกาสและข้อจำกัดต่อการพัฒนาประเทศ จึงต้องมีการเตรียมความพร้อมของคนและระบบให้มีภูมิคุ้มกันพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงและผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้น โดยยังคงอัญเชิญ “หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” มาเป็นแนวปฏิบัติในการพัฒนาแบบบูรณาการเป็นองค์รวมที่มี “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” ต่อเนื่องจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 และฉบับที่ 9 โดยให้ความสำคัญต่อการรวมพลังจากทุกภาคส่วนให้มีส่วนร่วมในการดำเนินการทุกขั้นตอนของแผนพัฒนาฯ พร้อมทั้งสร้างเครือข่ายการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การพัฒนาสู่การปฏิบัติรวมทั้งการติดตามตรวจสอบผลการดำเนินงานตามแผนพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้การขับเคลื่อนแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 สู่การปฏิบัติ จึงต้องให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของทุกภาคพัฒนาจากทุกภาคส่วน เพื่อให้สามารถผนึกพลังความร่วมมือตามบทบาทความรับผิดชอบ เพื่อร่วมกันขับเคลื่อนโดยนำเอาแนวทางการพัฒนาตามยุทธศาสตร์ของแผนมาแปลงไปสู่แผนปฏิบัติการ ในระดับต่างๆ ที่สามารถนำไปขับเคลื่อนให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม ควบคู่ไปกับการปรับระบบการ จัดสรรทรัพยากรและปรับปรุงกฎหมาย กฎระเบียบรวมทั้งสร้าง องค์ความรู้เพื่อสนับสนุน การขับเคลื่อนให้สัมฤทธิ์ผล และมีการติดตามประเมินผลอย่างเป็นระบบโดยให้ความสำคัญกับการจัดแบ่งบทบาทหลักที่ชัดเจนของภาคพัฒนา ทั้งภาครัฐ และเอกชน ภาคสถาบันต่างๆ รวมถึงภาคชุมชน เพื่อสามารถดำเนินการกิจในการให้ความร่วมมือสนับสนุนซึ่งกันและกันได้ควบคู่ไปกับการสร้างความรู้ความเข้าใจในปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงโดยการดำเนินงานของรัฐ เพื่อขับเคลื่อนแผนบริหารราชการแผ่นดิน และแผนปฏิบัติการในรูปแบบต่างๆ ที่ยึดโยงกับมิติของงานตามภารกิจ มิติของพื้นที่โดยการบูรณาการกับแผนท้องถิ่น แผนจังหวัด และภาคไปจนถึงแผนระดับชาติ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2550-2554, หน้า 3)

สังคมไทยในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของประชาคมโลกจึงต้องปรับตัวเองโดยการ พัฒนา คน ซึ่งหมายถึงการพัฒนาคุณภาพและสมรรถนะของคนให้มีพื้นฐานในการคิด การเรียนรู้ทักษะในการจัดการและการดำรงชีวิตสามารถเผชิญกับปัญหาและเศรษฐกิจที่

เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ซึ่งจำเป็นต้องปรับกระบวนการพัฒนาใหม่ไปพร้อมกับการสร้างโอกาสและหลักประกันให้ทุกส่วนในสังคมได้มีส่วนร่วมคิด ร่วมกำหนดแผน ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินการและร่วมติดตามประเมินผลโดยต้องให้คนไทยได้รับการพัฒนาทั้งด้านสติปัญญา กระบวนการเรียนรู้และทักษะการรับผิดชอบต่อตนเอง ในการพัฒนาคนตามความจำเป็นดังกล่าว จึงต้องมีการพัฒนาคุณภาพชีวิตทั้ง 4 ด้าน ซึ่งประกอบด้วย (กรมอนามัย, 2547, หน้า 2)

(1) ด้านร่างกาย (physical domain) คือการรับรู้สภาพทางร่างกายของบุคคล ซึ่งมีผลต่อชีวิตประจำวันเช่น การรับรู้สภาพความสมบูรณ์ แข็งแรงของร่างกาย การรับรู้ถึงความรู้สึกสุขสบาย ไม่มีความเจ็บปวด การรับรู้ถึงความสามารถที่จะจัดการกับความเจ็บปวดทางร่างกายได้ การรับรู้ถึงพลังกำลังในการดำเนินชีวิตประจำวัน การรับรู้ถึงความเป็นอิสระที่ไม่ต้องพึ่งพาผู้อื่น การรับรู้ถึงความสามารถในการเคลื่อนไหวของตน การรับรู้ถึงความสามารถในการปฏิบัติกิจวัตรประจำวันของตน การรับรู้ถึงความสามารถในการทำงาน การรับรู้ว่าคุณไม่จำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยใครหรือการรักษาทางการแพทย์อื่นๆ เป็นต้น

(2) ด้านจิตใจ (psychological domain) คือการรับรู้สภาพทางจิตใจของตนเอง เช่น การรับรู้ความรู้สึกทางบวกที่บุคคลมีต่อตนเอง การรับรู้ถึงภาพลักษณ์ของตนเอง การรับรู้ถึงความรู้สึกภาคภูมิใจในตนเอง การรับรู้ถึงความมั่นใจในตนเอง การรับรู้ถึงความคิด ความจำ สมาธิ การตัดสินใจและความสามารถในการเรียนรู้เรื่องราวต่างๆ ของตน การรับรู้ถึงความสามารถในการจัดการกับความเศร้าหรือกังวล การรับรู้เกี่ยวกับความเชื่อต่างๆ ของตนที่มีผลต่อการดำเนินชีวิต เช่น การรับรู้ถึงความเชื่อด้านวิญญาณ ศาสนา การให้ความหมายของชีวิตและความเชื่ออื่นๆ ที่มีผลในทางที่ดีต่อการดำเนินชีวิต มีผลต่อการเอาชนะอุปสรรค เป็นต้น

(3) ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม (social relationships) คือ การรับรู้เรื่องความสัมพันธ์ของตนกับบุคคลอื่น การรับรู้ถึงการที่ได้รับความช่วยเหลือบุคคลอื่นในสังคม การรับรู้ว่าคุณได้เป็นผู้ให้ความช่วยเหลือบุคคลอื่นในสังคมด้วย รวมทั้งการรับรู้ในเรื่องอารมณ์ทางเพศหรือการมีเพศสัมพันธ์

(4) ด้านสิ่งแวดล้อม (environment) คือการรับรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อการดำเนินชีวิตเช่น การรับรู้ว่าคุณอยู่อย่างอิสระ ไม่ถูกกักขัง มีความปลอดภัยและมั่นคงในชีวิต การรับรู้ว่าคุณได้อยู่ในสิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่ดีปราศจากมลพิษต่างๆ การคมนาคมสะดวก มีแหล่งประโยชน์ทางด้านการเงิน สถานบริการทางสุขภาพและสังคมสงเคราะห์ การรับรู้ว่าคุณมีโอกาสที่จะได้รับข่าวสารหรือฝึกฝนทักษะต่างๆ การรับรู้ว่าคุณได้มีกิจกรรม

สันตนาการ และมีกิจกรรมในเวลาว่าง เป็นต้น (สุวัฒน์ มหัตนิรันดร์กุล และคณะ, 2540, หน้า 4)

วันเพ็ญ วรลีลา (2544, หน้า 12) กล่าวถึง คุณภาพชีวิตของผู้อาศัยในเขตเมืองของไทยว่า กลุ่มคนในสังคมที่นำศึกษาคุณภาพชีวิตมากที่สุดคือ กลุ่มคนในชุมชนต่างๆ เช่น ชุมชนแออัด ซึ่งเป็นชุมชนขนาดใหญ่ที่มีผู้อยู่อาศัยอย่างหนาแน่น มีสภาพแวดล้อมที่ไม่เหมาะสมอันอาจเป็นอันตรายต่อสุขภาพและความปลอดภัยของผู้อยู่อาศัย จึงต้องมีการจัดระเบียบของสังคมในชุมชน โดยยึดหลักการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อให้คนในชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ซึ่งในปัจจุบันประเทศไทยมีชุมชนแออัดทั่วประเทศประมาณ 5,500 ชุมชน

ชุมชนสะพานสาม ตำบลท้ายบ้าน อำเภอเมืองสมุทรปราการ จังหวัดสมุทรปราการมีขนาดพื้นที่ 14.7 ตารางกิโลเมตร จัดเป็นชุมชนขนาดใหญ่ มีบ้านเรือนอยู่อาศัยอย่างหนาแน่นประมาณ 416 หลังคาเรือน และมีประชากรอาศัยอยู่ประมาณ 3,322 คน จำแนกออกเป็น ประชากรชาย 1,204 คน หญิง 1,298 คนในจำนวนนี้มีผู้สูงอายุ (อายุตั้งแต่ 60 ปี ขึ้นไป) จำนวน 221 คน และเป็นเด็ก 599 คน (สำนักทะเบียนราษฎร์อำเภอเมืองสมุทรปราการ, 2552) ทั้งนี้ไม่รวมประชากรแฝงที่อพยพเข้ามาใช้แรงงานอีกประมาณ 1 เท่าของประชากรที่อาศัยอยู่ อันเป็นผลมาจากการอพยพเข้ามาเป็นจำนวนมากของผู้ใช้แรงงานเนื่องจากจังหวัดสมุทรปราการเป็นเมืองอุตสาหกรรม ประชากรในชุมชนสะพานสาม ประกอบอาชีพต่างๆเช่น ค้าขาย, ให้บริการ, รับจ้าง, รับราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ และเป็นพนักงานบริษัทเอกชน/โรงงาน และที่สำคัญชุมชนสะพานสาม ยังมีผู้มีความรู้ มีภูมิปัญญาท้องถิ่น ในด้านต่างๆ อาทิเช่น ด้านการแพทย์แผนไทย/สมุนไพร/หมอพื้นบ้าน ด้านผู้นุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีในท้องถิ่น ด้านผู้มีความรู้ทางพิธีกรรมทางศาสนา และด้านผู้มีความรู้ในการถนอมอาหารและการจัดทำอาหาร เป็นต้น นอกจากนี้ประชาชนในชุมชนสะพานสามยังได้มีการรวมตัวกันทำกิจกรรมต่างๆ ตามนโยบายของรัฐ เช่น การจัดตั้งกองทุนหมู่บ้าน การจัดตั้งธนาคารชุมชน การจัดตั้งกองทุนผู้สูงอายุ และสถานที่ออกกำลังกายเพื่อสุขภาพของชาวชุมชนสะพานสาม เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตาม จากสถิติผู้ป่วยที่เข้ารับการรักษาในสถานบริการสาธารณสุขทั้งโรงพยาบาลของรัฐและเอกชนในจังหวัดสมุทรปราการ ปรากฏดังตารางที่ 1.1

ตารางที่ 1.1 แสดงสถิติผู้ป่วยนอกและผู้ป่วยในที่ได้รับการรักษาสุขภาพในสถานบริการ
สาธารณสุขทั้งโรงพยาบาลของรัฐและเอกชนในจังหวัดสมุทรปราการ
ระหว่างปี พ.ศ. 2548-2551 จำแนกตามกลุ่มผู้ป่วย

กลุ่มผู้ป่วย	พ.ศ. 2547	พ.ศ. 2548	พ.ศ. 2549	พ.ศ. 2550	พ.ศ. 2551	เฉลี่ย ร้อยละ
กลุ่มสตรีและเด็ก	6.21	6.24	6.32	6.51	6.82	6.42
กลุ่มผู้ใช้แรงงาน	3.23	3.43	3.54	3.63	3.72	3.51
กลุ่มผู้สูงวัย	45.72	46.23	46.62	47.31	47.43	46.66
รวม	55.16	55.90	56.48	57.45	57.97	56.59

ที่มา : รายงานสถิติจังหวัดสมุทรปราการ, 2552, หน้า 59.

จากสถิติระหว่างปีพ.ศ. 2547-2551 มีผู้ป่วยนอกและผู้ป่วยในที่ได้รับการรักษาสุขภาพเพิ่มมากขึ้น รวมเฉลี่ยร้อยละ 56.59 ของประชากรทั้งจังหวัด จำนวน 1,107,626 คน จำแนกออกเป็นกลุ่มผู้สูงวัย เฉลี่ยร้อยละ 46.66 กลุ่มผู้ใช้แรงงาน เฉลี่ยร้อยละ 3.51 นอกนั้นเป็นกลุ่มสตรีและเด็ก เฉลี่ยร้อยละ 6.42 ของจำนวนผู้ป่วยนอกและผู้ป่วยในที่ได้รับการรักษาสุขภาพ (รายงานสถิติจังหวัดสมุทรปราการ, 2552, หน้า 59) จากข้อมูลจะเห็นได้ว่าผู้ป่วยจำนวนมาก เป็นกลุ่มผู้สูงวัย ที่ได้รับการรักษาสุขภาพ ทำให้รัฐต้องใช้งบประมาณเป็นจำนวนมากในการดูแลรักษาสุขภาพของประชาชนอันเนื่องมาจากการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนยังไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร

ดังนั้นการพัฒนาคนจึงต้องมีการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีของคนในชุมชนเพื่อประเมินว่าคนในชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีหรือไม่ จึงต้องมีการวัดระดับคุณภาพชีวิต เพื่อศึกษาพัฒนาแนวทางการยกระดับคุณภาพชีวิตของชาวชุมชนสะพานสาม ตำบลท้ายบ้าน อำเภอเมืองสมุทรปราการ จังหวัดสมุทรปราการ ให้เป็นชุมชนที่เข้มแข็งอยู่ดีมีสุขตามนโยบายของรัฐ ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาการรับรู้คุณภาพชีวิตของชาวชุมชนสะพานสามโดยการใช้เครื่องมือวัดระดับคุณภาพชีวิตเพื่อประเมินค่าคุณภาพชีวิตของชาวชุมชนสะพานสาม ที่มีความผูกพันอยู่กับวัฒนธรรมทางสังคมและสภาพแวดล้อมของชุมชน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนชาวชุมชนสะพานสาม ตำบลท้ายบ้าน อำเภอเมืองสมุทรปราการ จังหวัดสมุทรปราการ ในด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม และด้านสิ่งแวดล้อมตามการรับรู้ของตนเอง
2. เพื่อเปรียบเทียบระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน ที่มีปัจจัยส่วนบุคคลต่างกัน ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพสมรส และอาชีพ

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านประชากร

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้จะศึกษาประชาชนที่มีทะเบียนราษฎร์อาศัยอยู่ในชุมชนสะพานสาม ตำบลท้ายบ้าน อำเภอเมืองสมุทรปราการ จังหวัดสมุทรปราการ จำนวน 3,322 คน

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

ในด้านเนื้อหา ผู้วิจัยศึกษา คุณภาพชีวิตทั้ง 4 ด้าน จากกรอบแนวคิดของกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข ซึ่งได้ประกาศใช้ในปี พ.ศ. 2547 พัฒนาโดยปรับปรุงมาจากองค์การอนามัยโลก เพื่อใช้วัดระดับการรับรู้ทั้ง 4 ด้าน ดังนี้คือ

2.1 ด้านร่างกาย (physical domain) คือ การรับรู้สภาพทางด้านร่างกายของบุคคล

2.2 ด้านจิตใจ (psychological domain) คือ การรับรู้ทางสภาพจิตใจของตนเอง

2.3 ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม (social relationships) คือ การรับรู้เรื่องความสัมพันธ์ของตนกับบุคคลอื่น การรับรู้ถึงการที่ได้รับความช่วยเหลือและได้เป็นผู้ให้ความช่วยเหลือบุคคลอื่นในสังคมด้วย

2.4 ด้านสิ่งแวดล้อม (environment) คือ การรับรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ที่มีผลต่อการดำเนินชีวิต การรับรู้การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างตนเองกับสภาพแวดล้อมทางกายภาพ การรับรู้ว่าคุณมีชีวิตอยู่อย่างอิสระ มีความปลอดภัยและมั่นคงในชีวิต เป็นต้น

3. ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา

จากแนวคิดทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องผู้วิจัยได้นำมาใช้ประโยชน์ในการกำหนดตัวแปรที่ถือเป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิต จึงพอสรุปกรอบแนวคิดเกี่ยวกับการวิจัยได้ดังนี้

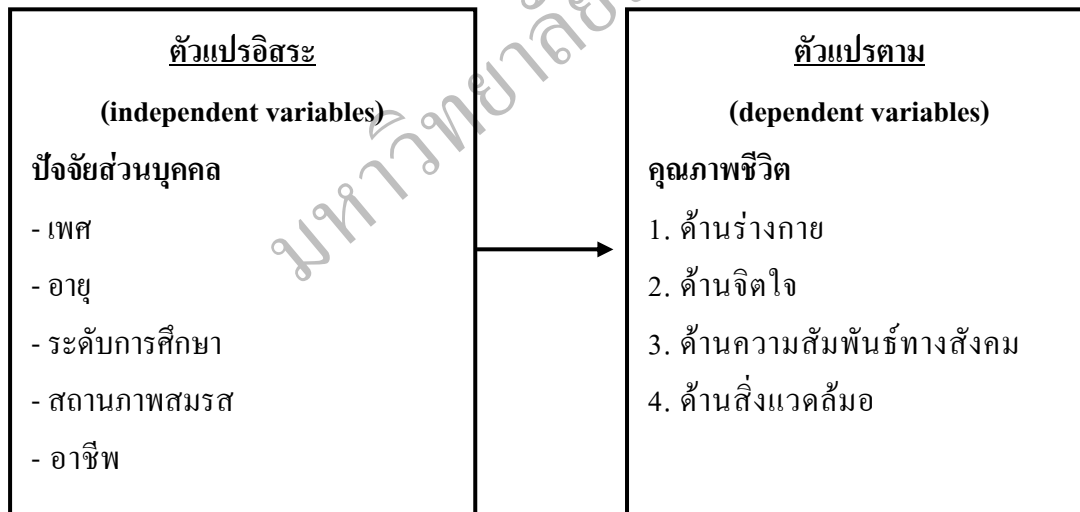
ตัวแปรอิสระ (independent variables) ได้แก่ ปัจจัยส่วนบุคคล ซึ่งประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพสมรส และอาชีพ

ตัวแปรตาม (dependent variables) ได้แก่ คุณภาพชีวิตทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านร่างกาย (physical domain) ด้านจิตใจ (psychological domain) ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม (social relationships) และด้านสิ่งแวดล้อม (environment)

4. ขอบเขตด้านเวลา

เดือนสิงหาคม 2552 – ตุลาคม 2552

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

นิยามศัพท์เฉพาะ

คุณภาพชีวิต หมายถึง การดำรงมีชีวิตของมนุษย์อยู่ในสังคมอย่างมีความสุข มีความพึงพอใจในสิ่งที่ตนมีอยู่ในการดำรงชีวิตอยู่อย่างเป็นสุข ใน 4 ด้าน คือ ด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม และด้านสิ่งแวดล้อม

ด้านร่างกาย (physical domain) คือ การรับรู้สภาพทางด้านร่างกายของบุคคล มีความพอใจกับสุขภาพร่างกาย ไม่มีการเจ็บปวดตามร่างกาย ทำให้ไม่สามารถทำในสิ่งที่ต้องการได้ มีกำลังเพียงพอที่จะทำงานหรือดำเนินชีวิตประจำวัน พยายามพักผ่อนนอนหลับ สามารถทำอะไรผ่านไปได้ในแต่ละวัน มีความจำเป็นต้องไปปรับการรักษา พยาบาล พยายามทำงานได้อย่างที่เคย สามารถไปไหนมาไหนด้วยตนเอง ได้ออกกำลังกายเป็นประจำ และมีความเป็นอยู่ดี

ด้านจิตใจ (psychological domain) คือ การรับรู้ทางสภาพจิตใจของตนเอง รู้สึกพึงพอใจในชีวิต มีสมาธิในการทำงาน พยายามปรับปรุงหน้าตาของตนเอง ไม่มีความรู้สึกหงุดหงิด หดหู่ สิ้นหวัง หรือ วิตกกังวล รู้สึกว่าชีวิตมีความหมาย มีโอกาสได้พักผ่อนคลายเครียด มีความรู้สึกที่ดีกับชีวิตความเป็นอยู่ พยายามปรับสภาพเศรษฐกิจในปัจจุบัน รู้สึกเพียงพอต่อรายได้ในชีวิตประจำวัน

ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม (social relationships) คือ การรับรู้เรื่องความสัมพันธ์ของตนกับบุคคลอื่น การรับรู้ถึงการที่ได้รับความช่วยเหลือและให้ความช่วยเหลือบุคคลอื่นในสังคมด้วย พยายามผูกมิตรหรือเข้ากับคนอื่น การช่วยเหลือที่เคยได้รับจากเพื่อนๆ และชีวิตทางเพศ ได้รับการดูแลสุขภาพร่างกายจากผู้ใกล้ชิด และเจ้าหน้าที่อนามัยหรือสาธารณสุข ได้เข้ากลุ่มสังคมในชุมชน มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินได้ร่วมมือกับเพื่อนบ้านแก้ไขปัญหาในชุมชน ตนเองและครอบครัวมีความหวังที่จะมีคุณภาพชีวิตที่ดี และมีความสุข

ด้านสิ่งแวดล้อม (environment) คือ การรับรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อการดำเนินชีวิต การรับรู้การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างตนเองกับสภาพแวดล้อมทางกายภาพ การรับรู้ว่าคุณภาพชีวิตอยู่อย่างอิสระ มีความปลอดภัยและมั่นคงในชีวิต พยายามปรับสภาพบ้านเรือนที่อยู่ มีเงินพอใช้จ่ายตามความจำเป็น พยายามที่จะสามารถใช้บริการสาธารณสุขได้ ได้รู้เรื่องราวข่าวสารที่จำเป็นในชีวิตสภาพแวดล้อมดีต่อสุขภาพ พยายามเดินทางไปไหนมาไหน มีสถานที่พักผ่อนหรือออกกำลังกาย ไม่มีสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ และมีสภาพแวดล้อมด้วยพื้นที่สีเขียวในชุมชน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ใช้เป็นแนวทางในการวางแผนพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนชาวชุมชนสะพานสาม ตำบลท้ายบ้าน อำเภอเมืองสมุทรปราการ จังหวัดสมุทรปราการ
2. ใช้เป็นแนวทางปรับปรุงแก้ไขปัญหา อุปสรรคเพื่อการพัฒนายกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนชาวชุมชนสะพานสาม ตำบลท้ายบ้าน อำเภอเมืองสมุทรปราการ จังหวัดสมุทรปราการ

มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี